

Irena Weber

Ženski itinerariji. Med antropologijo potovanja in literaturo

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper 2003, str. 173, 3.700,00 SIT (ISBN: 961-6033-43-3)

Monografsko delo *Ženski itinerariji. Med antropologijo potovanja in literaturo* je, kot nakazuje že sam naslov, svojstven prispevek k antropologiji potovanja in turizma. Delo je avtoričino nadaljevanje njenega siceršnjega raziskovalnega zanimanja, ki ga v tej knjigi dopolnjuje posebna pozornost za tematiko spola in položaja ženske kot popotnice oz. potovalke. Kot avtorica napove v predgovoru, je monografija rezultat lastnih in tujih potovanj, v formalnem smislu pa gre za predelano in dopolnjeno besedilo doktorske disertacije.

Strukturo knjige tvorita dva obsežnejša vsebinska in pomenska sklopa z uvodnim nagovorom, ki ju ob zaključku dopolnjujejo avtoričini dnevniški zapisi iz popotovanj.

V uvodnem delu avtorica bralce in bralke seznanja z naraščajočim pomenom ženske izkušnje popotništva in ženskega potovanja, ki se je kot nova tržna niša izoblikovala znotraj sodobnega množičnega turizma ter v okviru vse številnejših popotniških vodnikov. Pri tem pa izpostavi, da nas prebiranje sodobnih potopisov, antologij in vodnikov privede do presenetljivega zaključka, in sicer, da se za diskurzom o spolu v resnici skrivata nacionalni diskurz in imperialna nostalgija.

Besedilo, ki sledi uvodnemu nagovoru, prepleta vsebine stroke, ki bi jih lahko umestili predvsem v domene antropologije, etnologije, humane geografije in kulturnih študij ter literarna besedila, potopise, ženske etnografske monografije, dnevniške zapise in drugo. V prvi obsežnejši vsebinski sklop, ki nosi naslov *Socialni zemljevidi - koordinate in strategije ženske mobilnosti in njihovi lokalni konteksti*, nas avtorica vpelje s predstavitvijo oz. obratovitvijo nekaterih temeljnih konceptov, kot so kraj, prostor, krajina, pogled in razgled, fizični prostor, ki ga zarisujejo zemljevidi in mapiranje socialnih odnosov. Kot primer pristranskega umevanja prostora, ki se v tem primeru odraža skozi proces zarisovanja zemljevidov, avtorica predstavi primer rožnatega zemljevida kot nazoren prikaz angleške imperialne nostalgije. Svet naj bi se v očeh angleških šolarjev, obarvan v rožnato barvo, kazal na pomirjujoč način. Rožnata barva pa je simbolizirala "našo zemljo".

Sledi tematika ženske kot popotnice. Pojav posebnega "ženskega" prostora znotraj antropologije turizma in popotništva je in ni invencija. Lahko bi dejali, da gre za oživljanje tradicije neustrašnih popotnic viktorjanske dobe ali za rezultat procesov, ki se navezujejo na sodobni množični turizem in globalizacijski trend. Pojav specializiranih vodnikov za ženske, antologij ženskega potopisa in ženskih potopisov je po mnenju avtorice "rezultat feminizma in postavljanja žensk v prostor zgodovine, znanosti, raziskovanja in odkrivanja", kot tudi rezultat "prilagoditve turistične industrije in založnikov na trende individualnih potovanj aspiracij in motivacij, ki se nočejo videti znotraj množičnega turizma ali natančneje,

nočejo veljati za turiste" (str. 27). Oživiljanje popotnic iz preteklosti se je pod okriljem feminizma začelo že v sedemdesetih letih in razmahnilo v devetdesetih, pri tem pa prednjačijo ponatisi viktorjanskih potopisov in biografije viktorjanskih popotnic. Pri tem gre predvsem za (re)konstrukcijo ženske potovalne izkušnje, ki naj bi služila kot vzor in spodbuda sodobnim popotnicam. Sledijo popotniške izkušnje nekaterih velikih imen viktorjanske dobe, kot je bila npr. Mary Kingsley, in opisi posnemovalk potovanj "viktorjanskih prednic.

S teoretskega in konceptualnega vidika uvodnemu delu knjige sledi nad vse zanimiv premik k temi, ki se nanša na vprašanje strategij (preživetja op. M.S.) ženske mobilnosti. V tem kontekstu avtorica razmišlja o temi nevarnosti posilstva ali spolnega nadlegovanja, s katerima se popotnice pogosteje soočajo kot popotniki, in različnim strategijam, kako se izogniti spolnemu napadu. Pri tem kritično izpostavlja, da priporočene preživetvene prakse ni moč na splošno uporabljati v različnih kulturnih okoljih, kajti diskurz o popotniških strategijah, ki jih omenjajo predvsem anglosaksonski popotniški priročniki je vse (pre)pogosto obremenjen s stereotipnimi predstavami o danih kulturah. Kot primere popotniških strategij avtorica natančneje predstavi fenomen "začasnega družbenega statusa", status "častnega moškega", začasno fiktivno sorodstvo oz. "posvojitve" in institucijo začasne poroke (seksualne in neseksualne narave) pri šiiitih. Med strategijami mobilnosti so posebno izpostavljene strategije, ki se navezujejo na oblačila, pri tem pa avtorica predstavi več vidikov oblačenja, in sicer rabo obleke, fiktivno nevidnost v obliki

zakrivanja, preoblačenje v moške. Predvsem pri slednjem, pa tudi v drugih navedenih primerih, gre predvsem za vprašanje spolnih vlog in spolne identitete, ki se odraža tudi (na trenutke pa predvsem) skozi in prek obleke. Pojav preoblačenja izpostavlja prav prečenje enostranske spolne identitete in preigravanja z njo.

Drugi, vsebinsko obširnejši sklop, Mapiranje - včrtavanje in barvanje ženske popotovalne izkušnje, poleg fizičnega premikanja po prostoru, ki sicer opredeljuje popotnico, izpostavi tudi potovanja pa notranjih pokrajinah zavesti in duševnosti ter avtorefleksijo le-te. V tem delu knjige avtorica sprva analizira vodnike in antologije, posvečene popotnicam, ki so se razmahnili predvsem v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Pri tem analizira splošne regionalne vodnike, kot sta vodnika *Let's go* in *Lonely Planet*, ki poleg občin nasvetov in informacij za ženske posredujejo tudi kratke, stereotipne oznake lokalnih moških, v katerih so pogosto okarakterizirani kot mačo tipi. Splošni vodniki prinašajo tudi kratka opozorila in nasvete glede spodobnega oblačenja in "primerne vedenja". Sledi analiza priročniških vodnikov za ženske, kot npr. britanski vodnik popotnih sester Moss, ki sta ga napisali na osnovi lastnih popotnih izkušenj. Prav slednji vodniki pogosto napeljujejo bralke, naj njihovo potovanje ne bo usmerjeno zgolj na zunanjo krajino, "temveč naj predstavlja mapiranje notranje izkušnje, s pomočjo katere bo popotnica postavila na zemljevid tudi svoj "resnični" ali "pravi" jaz, ki je bil pred potovanjem nekje izgubljen" (str. 99). Med vodniki so predstavljeni še biografski ženski vodniki, zgodbarski vodniki za ženske in antologije ženskega potopisja.

Na koncu pa se avtorica posveti predstavitev ženskih akterk, ki so zaznamovale antropološko in etnološko raziskovalno dejavnost, žensk, ki so bile prvenstveno raziskovalke in akademičarke, ter ženskam, ki so kot žene sledile možem-raziskovalcem in popotnikom in so "skozi stranska vrata" prišle v zgodovino etnografskih pisateljic. Omenjenim je skupna neposredna terenska etnografska izkušnja kot nasprotje etnologom "v naslonjačih". V tem okviru so predstavljene biografije in popotniške izkušnje Margaret Mead, avtorice znamenite terenske študije Dozorevanje na Samoi, Elizabeth Warnock Fernea, antropologove žene, ki je s svojo etnografsko knjigo zaslovela v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, Laure Bohannon, avtorice romana Vrnitev k smehu, ki je nastala kot rezultat njene terenske izkušnje v Nigeriji, ter druge. Slikovito monografijo zaokroži skupek izsekov iz popotniških dnevnikov avtorice Irene Weber, ki so nastajali v obdobju 1993 - 2003 na območjih Bejruta, Zahleja, Maroka, Libanona, Turčije, Mehike in drugod. Sočni in slikoviti opisi krajevnih vonjav, barv, hrane, začimb in drugih posebnosti bralca/ko napeljejo na misel, da bi (ponovno) poiskal svoj popotniški nahrbtnik.

Franc TRČEK

Janez Strehovec

Umetnost interneta: umetniško delo in besedilo v času Medmrežja

Študentska založba, zbirka Koda, Ljubljana 2003, str. 350, 7.900,00 SIT (ISBN: 961-6446-35-5)

Opazovalci, uporabniki in (so)ustvarjalci umetniških del v času Medmrežja smo se kar nekako navadili, da nas o najnovejših dognanjih na področju praks in tudi na področju teoretskih konceptualizacij že od začetka devetdesetih v svojih člankih in monografijah informira Janez Strehovec. V zadnjih nekaj letih pa je ta vir informacij nekako poniknil in pojavila so se vprašanja o tem, kje je in kaj počne naš informator. Tisti, večji klikanja, smo odgovore dobili v Medmrežju v obliki njegovih referatov, ki so se predvsem ukvarjali s problematiko teorije internetne besedilnosti. Odgovore vsem ostalim pa avtor podaja v svoji novi monografiji Umetnost interneta: umetniško delo in besedilo v času Medmrežja.

Gre za monografijo, ki se predvsem posveča teoretskim problemom sodobne novomedijske oziroma predvsem digitalne umetnosti. Te problematike se avtor loti s še bolj izrazitim fenomenološkim pristopom, kot je bilo to značilno za njegova prejšnja dela. Svojo odločitev utemelji tako na ravni osebnostnega fenomenološkega teoretskega razvoja, pri katerem izhaja iz Hartmannove estetike, kot tudi na ravni pomanjkljivih pristopov kulturnih študij pri obravnavi v delu predstavljene tematike.

S svojo fenomenologijo umetnosti Medmrežja, ki "ne favorizira nobenega razreda bitnih modalnosti", avtor v novi monografiji dokaj gladko prehaja med teorijo današnje umetnosti, ki je po Strehovcu metaforično "v sedanjosti mutirala v verzijo 3.5", ter splošno teorijo estetizirane družbe vmesnikov, ki jo lahko živimo kot "resničnost v verziji 6.1". Ta gladkost prehodov se bralcu na površini kaže kot lahkotna potopitev v količinsko kar obsežno pokrajino bese-